

У конструкції В.П. Ємельянова категорію тероризму у самому широкому розумінні доцільно доповнити ознаками діянь, передбачених в ч.4 ст.258 КК України, а злочини терористичної спрямованості (терористичного характеру) позначити поняттям «тероризм у широкому розумінні», куди віднести і терористичний акт у його російському і білоруському варіанті.

У конструкції В.А. Ліпкана, Д.Й. Никифорчука, М.М. Руденка тероризм у вузькому розумінні слід викласти так, як він представлений у працях В.П. Ємельянова. А те, що автори називають тероризмом у широкому та вузькому розумінні, слід назвати відповідно тероризмом у самому широкому і широкому розумінні.

Таким чином, вбачається за можливе виділити наступні три рівні поняття тероризму:

1. *Тероризм у вузькому розумінні*, яким охоплюються вчинення чи погроза вчинення вибуху, підпалу чи інших загально небезпечних дій, які можуть спричинити загибель людей чи інші тяжкі наслідки і спрямовані на залякування населення з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної або юридичної особи чи групи осіб прийняти будь-яке рішення або утриматися від нього.

2. *Тероризм у широкому розумінні*, яким охоплюються тероризм у вузькому розумінні й усі інші злочини терористичної спрямованості (терористичного характеру), тобто суспільно небезпечні діяння, які спрямовані на залякування населення з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної або юридичної особи чи групи осіб прийняти будь-яке рішення або утриматися від нього.

3. *Тероризм у самому широкому розумінні*, яким охоплюються тероризм у широкому розумінні, а також створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією, або участь у ній, а так само матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації.

Список літератури: 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К., 2001. 2. Ємельянов В.П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование. С-Пб., 2002. 3. Ємельянов В.П. К вопросу о создании унифицированного понятийного аппарата в антитеррористическом законодательстве // Мировое сообщество против глобализации преступности и терроризма. М., 2002. 4. Ліпкан В.А., Никифорчук Д.Й., Руденко М.М. Боротба з тероризмом. К., 2002.

Надійшла до редколегії 15.05.02

О.А. Малиновська

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ І ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ІМАНЕНТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

З проблемою нелегальної міграції Україна стикнулася уже в перші роки незалежності. Дві третини кордонів молодої держави, або більше 4,5 тис. км, на той час не були юридично оформлені і не охоронялися. Україна виявилася відкритою для безконтрольного переміщення через

кордон людей, зброї, боєприпасів, вибухових та наркотичних речовин, контрабанди.

Цією ситуацією одразу ж скористалися міжнародні злочинні угруповання, які почали налагоджувати канали переправлення нелегальних мігрантів на Захід. Ситуація ускладнювалася внаслідок військових конфліктів на пострадянському просторі та в ряді країн Азії та Африки, що породжували потоки біженців, а також були джерелами розповсюдження зброї, виходу бойовиків.

Свій внесок у поширення феномена нелегальної міграції зробила деградація охорони важливих ділянок зовнішнього кордону колишнього СРСР внаслідок важкої економічної ситуації у відповідних нових незалежних державах. А також безвізовий порядок пересування між країнами СНД, деякі з яких (наприклад, Азербайджан, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Туркменістан) в односторонньому порядку запровадили спрощений порядок допуску на свою територію громадян третіх країн.

Загалом протягом 1991–2001 рр. на кордонах України було затримано 85 тис. нелегальних мігрантів з країн Азії та Африки. Динаміка затримань по роках демонструє стрімке збільшення кількості порушників з 148 осіб у 1991 р. до 14646 у 1999 р., або майже у 100 разів.

Завдяки цілеспрямованим заходам із забезпечення охорони кордону, перш за все на його північно-східній ділянці, введення належного візового контролю, налагодження координації діяльності правоохоронних та інших органів виконавчої влади всередині країни, внесення суттєвих змін у законодавство України, а також міжнародному співробітництві у сфері запобігання нелегальній міграції зростання навали нелегалів вдалося призупинити. Протягом останніх двох років кількість затриманих на державному кордоні України значно скоротилася і становила 5422 осіб у 2000 р., 4621 – у 2001 р. [1, р.9].

Натомість зросла кількість осіб, яким було відмовлено у в'їзді в Україну через непідтвердження під час прикордонного контролю заявленої ними мети поїздки. 2001 р. вона становила 2104 особи. Зросла також кількість відмов в оформленні української в'їзної візи. Кількість віз, які видаються громадянам країн-постачальників нелегальних мігрантів, зменшилася вдвоє [2]. Таким чином, основні заходи із запобігання нелегальній міграції пересунулися, так би мовити, на дальні підступи до України.

Розподіл затриманих за країнами походження із деякими коливаннями протягом останніх років залишається переважно сталим. Більшість з них становлять громадяни Афганістану, Пакистану, Індії, Іраку, В'єтнаму, Шри-Ланки. Серед затриманих 2001 року відсоток афганців складав 32%, громадян Індії було 25%, 13% – громадян В'єтнаму.

Статистика демонструє зростання питомої ваги затримань нелегальних мігрантів на східних кордонах України. Якщо до 1999 р. при в'їзді в Україну затримувався лише кожний десятий нелегальний мігрант, тоді як 90% з них потрапляли до поля зору прикордонників лише при спробі нелегального виїзду з України на західному кордоні, то тепер на кордоні з Росією та Білоруссю здійснюється майже половина затримань [3, с.13].

В той же час, більшість затримань і нині здійснюється на західному кордоні країни (2001 року 60% на кордоні з Польщею, Угорщиною, Словаччиною), тобто на виїзді з держави, що свідчить про все ще недостатній прикордонний та імміграційний контроль на північно-східній ділянці українського кордону.

У 2001 р. міліцією було виявлено 27,1 тис. нелегальних мігрантів. У 2000 р. таких осіб було виявлено 27,8 тис. у 1999 р. – 25,3. Отже, хоча минулого року кількість затримань була дещо меншою, ніж 2000, у порівнянні з 1999 роком вона зросла на 7%.

Одним із факторів накопичення нелегальних мігрантів в Україні є практична відсутність системи їх видворення з території держави. Так, у 1999 р. органами внутрішніх справ було прийнято рішення видворення з України 12,2 тис. іноземців-порушників законодавства, у 2000 році ця цифра зросла до 13,6 тис., а у 2001 році – до 17,6. Протягом минулого року, однак, у примусовому порядку, тобто під контролем правоохоронців, було видворено лише 1,2 тис. осіб, або близько 7% тих, хто підлягав видворенню. Проблема полягає перш за все у дефіциті коштів на депортацію, відсутності установ, де б іноземці утримувалися до виїзду з країни, а також спеціалізованих підрозділів МВС, які б здійснювали організацію депортації та контроль за виїздом небажаних іноземців.

Якщо 1994 р. правоохоронцями України було виявлено 156 організаторів незаконного переправлення мігрантів, то в 1999 – уже 532 [4, с.935]. У 2001 році тільки слідчим відділом служби безпеки України у Закарпатській області було порушено 91 кримінальну справу проти організаторів нелегальної міграції. Лише у Закарпатті існують до десятка організованих злочинних груп, що займаються переправкою мігрантів через кордон [5].

Інший аспект зв'язку нелегальної міграції із криміногенною ситуацією полягає у тому, що, якщо здійснити перетин західного кордону не вдалося, не маючи ні документів, які вилучаються організаторами, ні грошей, нелегальні мігранти втягуються у протиправні дії, тобто є живильним середовищем для росту злочинності. За даними представництва Інтерполу в Україні, 2001 р. в державі перебувало 2,5 тис. нелегальних мігрантів, які звинувачувалися у правопорушеннях та злочинах [6].

Перетворення нелегальної міграції у високоприбутковий злочинний бізнес вимагає нових підходів у протидії цьому явищу, які мають полягати не лише у посиленні охорони кордонів, але, перш за все, у знешкодженні організованих злочинних структур, що займаються трафіком людей. За словами одного з керівників Прикордонних військ України, важливо усвідомити, що „наші противники – не тільки і не стільки порушники кордону, а у першу чергу організатори та члени організованих злочинних структур, які їх незаконно переправляють через кордон. Саме вони становлять головну загрозу на державному кордоні [7].

На посередництві у працевлаштуванні і перевезенні заробітчани заробляють численні туристичні агенції, які переправляють їх за кордон під виглядом туристів. Наприклад, за словами міністра внутрішніх справ Ізраї-

лю, протягом трьох років через туристичні фірми до цієї країни потрапили і залишилися нелегально 30 тис. громадян України [8].

Найгіршою формою торгівлі людьми є продаж молодих жінок у сексуальне рабство. За словами Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, понад 100 тис. українських жінок опинилися за кордоном у секс індустрії. Лише 15% з них знали, що їх чекає, інші 85% вірили, що отримують роботу офіціанток, танцівниць, покоївок тощо [9, с.35]. За даними міжнародної благодійної організації «Ла Страда-Україна», таких жінок понад 500 тис.

Таким чином супроводжуючи і фактично контролюючи нелегальну міграцію громадян України за кордон, українські організовані злочинні угруповання розповсюджують свою кримінальну діяльність на територію інших країн. Наприклад, у Чехії 40% злочинів, скоєних іноземцями, припадає на українців [10]. Тож не дивно, що кількість затримань і арештів українських громадян правоохоронними органами зарубіжних країн зростає. За даними української консульської служби, протягом 2000 р. за кордоном було затримано 23 455 громадян України, в ув'язненні перебувало 3025, було депортовано – 6263. Найбільше затримань і покарань було зареєстровано у Польщі, Чехії, Німеччині, Туреччині, Росії [11, с.16]. Протягом цього ж року, за даними МЗС, за кордоном загинуло 395 громадян України [12].

За таких обставин зрозуміло, чому запропоноване на 2003 р. введення Польщею візового порядку в'їзду для українських громадян має у Польщі значно більше прихильників, ніж противників. Так, за даними одного з опитувань, більше половини поляків вважає запровадження віз вигідним для Польщі. Вони сподіваються, що введення віз сприятиме зниженню злочинності – 44%, а також упорядкуванню ситуації на кордоні – 36% [13, с.20].

Але чи справді посилення прикордонного контролю і візовий режим поїздок у сусідні держави дозволить успішніше протидіяти таким загрозам безпеці як нелегальна міграція та організована злочинність? У цьому є певні сумніви. Адже досвід західноєвропейських країн довів, що суворі вимоги до оформлення Шенгенських віз не стали на перешкоді прибуття нелегальних мігрантів до Європи, в тому числі і з України.

Введення віз і посилення прикордонного контролю сусідніми країнами може мати й інші небажані результати. Зокрема, воно посилить весь спектр негативних для суспільної безпеки наслідків накопичення в Україні нелегальних мігрантів з країн Азії та Африки, діставатися на Захід яким буде все складніше: від погіршення криміногенної ситуації, до зростання нетерпимості до представників інших етнічних груп серед місцевого населення. За сучасних умов глобалізації вирішити проблему нелегальної міграції та організованої злочинності, відгородившись візами та кордонами від світу бідності та нестабільності, неможливо. Протидія небезпечним явищам вимагає спільних зусиль міжнародного співтовариства. Для пошуків рішень, прийнятних для України, є об'єктивні передумови. Вони полягають у зацікавленості зарубіжних партнерів в усуненні такого дестабілізуючого фактору, як нелегальна міграція з та через Україну. Причому у спосіб, який не призведе до дестабілізації обстановки в самій Україні, внаслідок немо-

жливості для її громадян в умовах мізерних зарплат і безробіття виїхати на заробітки за кордон.

У міжнародному контексті протидія нелегальній міграції має передбачати активізацію допомоги країнам, що розвиваються, супроводжуватися розширенням простору для легальної міграції, програмами легального в'їзду і працевлаштування, заходами із легалізації тих, хто проживають у країнах призначення нелегально. Не применшуючи значення цілеспрямованих силових заходів боротьби із цим явищем, треба мати на увазі, що вони можуть бути результативними лише за умови викорінення основних його причин: бідності, соціальної та міжнародної нерівності, міжетнічних та релігійних конфліктів тощо.

Список літератури: 1. Border guarding in Ukraine: Future Perspectives. Brussels, 2002. 2. Солодкий С. «Визовое» кольцо вокруг Украины сужается // День. 2001. 3 марта. 3. Серватюк В. Кордони України в системі спільної безпеки: теорія, реальність, прогноз // Кордони Європи – кордони України: через спільні інтереси до спільної безпеки. К., 2001. 4. Колпаков В., Кузьменко О. Адміністративно-правовий механізм протидії нелегальній міграції // Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті / Під заг. ред. Ю. Шемшученка. Кн.1. К., 2001. 5. Павлюк В. Не каждый нелегал дойдет до границы... Однако желающих – тысячи // Зеркало недели. 2001. 29 марта. 6. Ралемська І. Інтерпол протидіє мігрантам ... // Урядовий кур'єр. 2001. 18 січня. 7. Астахов С. Державний кордон охороняється по-новому // Урядовий кур'єр. 2000. 30 травня. 8. Сирук Н. Израиль будет менее доступным для украинских туристов // День. 1999. 3 декабря. 9. У контексті прав людини // Політика і час. 2002. №1. 10. Кордони не повинні заважати європейцям. Інтерв'ю з Надзвичайним і повноважним послом Чеської Республіки в Україні паном Йозефом Врабцем // Урядовий кур'єр. 1999. 1 липня. 11. Під захистом держави. Із засідання Наукової ради МЗС України. 28.11.2001 р. на тему „Договірні-правові аспекти та ефективність механізму реалізації прав та інтересів громадян за кордоном» // Політика і час. 2002. №1. 12. День. 2001. 28 березня. 13. Конечна Й. Польша–Україна: взаємний образ / Інститут публічних справ. Варшава. 2001.

Надійшла до редколегії 21.05.02

О.О. Книженко

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

З набранням чинності 1 вересня 2001 р. нового Кримінального кодексу України (далі КК) у правозастосувальній практиці виникає чимало проблем. Зокрема, це стосується й випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Чинний КК у розділі «Звільнення від покарання та його відбування» у ст.74, визначаючи загальні положення звільнення від покарання, передбачає, що особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути за вироком суду звільнена від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпеч-